

Alija Nametak

JOŠ O „MAKBULI-'ARIFU” ILI „POTUR-ŠAHIDIJI”

Među tursko-bosanskim rječnicima najviše je prepisivan „*Makbuli-arif* ili „*Potur-Šahidija*” Muhameda Hevai-Uskufiye, rođenog u Dobrnji kod (Donje) Tuzle, u Zvorničkom sandžaku, hidžretske godine 1010. (1601/2). Rano je ostao siročić bez roditelja, pa je dospio do Istanbula, gdje je bio u službi sultana Murata, sina Ahmedova, i dobio mirovinu od milosti. Dok je bio u carskoj službi spjevao je tursko-bosanski ili bosansko-turski rječnik i poklonio ga sultanu Muratu. Pored rječnika spjevao je pet pjesama na „bosanskom” jeziku i dvije na turskom. Na dvjema pjesmama je napisano kao naslov: „*Ilahi bezbani Srb*” i „*Beray daveti iman bezbani Srb*”. Tri pjesme nemaju naslova, a jedna počinje stihom:

*Bosanski da vam besidim, bratani,
da slušaju prijatelji, dobrotelji i znani...*

Posljednji spomen Hevai-Uskufiye je zabilježen godine 1061. (1651).

Rječnik „*Makbuli'-arif*” („*Potur-Šahidija*”) u turskom uvodu ima 50 bejtova, u kojima se na deset mjesta spominje bosanski jezik. Drugom kojem jeziku nema traga.

U rječniku, osim uvoda, u petom poglavlju u 21. stihu stoji:

Sati, pazar ve ticaretle bile ona *bosanca* denildi trgovat, a u trinaestom poglavlju 25. stih glasi:

Dahi dinke di *bosanca* istupa (stupa).

Mnogo je više sačuvano „*Makbuli-arifa*” bez predgovora nego s predgovorom jer su, čini se, softe u medresama nabavljali ili prepisivali „*Potur-Šahidiju*” od prvog poglavlja do kraja trinaestog. Predgovor nisu mogli ni učiti dok ne nauče onaj minimalni fond riječi, kojima je ponekad - u prijašnja vremena - bio i jedini turski priručnik.

Nakon stručnog rada godine 1933. kada sam obradio *Potur-Šahidiju* za diplomski profesorski ispit, i objavio ga u Građi za povijest književnosti hrvatske - knjiga 29, u Odjelu za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1968., još sam se dva puta vratio na ovaj rječnik, koji sam objavio u Analima Gazi Husrev-begove biblioteke, Sarajevo, god. V-VI, 1978., s. 145-164. Taj rječnik je preveden na turski jezik i objavljen u Cevrenu, u Prištini, godište V. br. 16 (1977.), s. 23-42.

U septembru godine 1979. održao sam referat na III turkološkom kongresu u Istanbulu o „Potur-Šahidiji” ili „Makbuli ’arif”.

I dok sam radio temu za profesorski ispit, saznao sam da se u Sveučilišnoj knjižnici u Upsali (Švedska) nalazi jedan prijepis Potur-Šahidije”. Nisam ga onda zatražio jer sam se služio za ispit samo jednim primjerkom, koji je bio vlasništvo moga oca, a nisam se poslužio ni rukopisem iz Upsale, koji je objavio K. V. Zettersteen u katalogu: Die arabischen, persischen und tukrischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Upsala. Upsala 1930, s. 323. br. 479, što sam citirao u Rukopisnim tursko-hrvatskosrpskim rječnicima, 1968., str. 243, fusnota 15.

Taj književni rad je zatražila Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu od Univerzitetke biblioteke u Upsali, koja joj je poslala fotokopije.

Rukopis je vrlo lijep, pismo uvoda od 50 bejtova *talik*, kao i vokalizirani stihovi 13 poglavlja, samo za nijansu slabiji - možda zbog naknadno upisanih hareketa.

Nema velikih razlika u pisanju riječi i rečenica ovog rukopisa i drugih dosad obrađenih „Makbuli arifa” ili „Potur Šahidiya”. Stoga sam se ograničio da opišem ili popišem u riječima i rečenicama navedenog djela refleks glasa *t* (e= jat).

U svemu ima 45 riječi, u kojima ima (e), od čega ih je 38 s vokalom *i*, 5 ih je *s je (ije)*, i dvije *s e*. Uostalom, to smo našli u svim dosad obrađenim rječnicima „Makbuli- arifa”, s velikom većinom ikavskog izgovora, a mnogo manje ijekavskih i ekavskih refleksa glasa *e*. To dokazuje da je donedavna ikavski govor bio dominantan u najvećem dijelu Bosne i Hercegovine.

Evo tih riječi:

čovjek (pisano čevjek) - adam
samsid - sam-sid - halveti
poleti (poletje) - *uctu*
lipsiti - lip si ti - sen guzel sin
kolino - diz
lipo - guzel(e); *lipa žena* - guzel kan
sino - otluk
rika - *su* (*voda i rika*)
rič - soz
nevjesta - gelin
nedilja - 1. bazar gunu, 2. hafta
ponediljak - (pazar) ertesi
srida - carsamba
snig - kar
biži (3. 1. sg. prez.) - kacar
tiraj - kovar
nejidi! - yime
likar - hekim
mliko - sut
svijeća - mum
seme - tohum
mid (mjed) - bakar
bito (bijelo) - ak
pivat - irlamak
pridikat (-predikati) - negamat etmek
misec - ay
vitara - yel

slip - kor
lipo (Lipo milovat zakon je davni) - Guzeli sevmek adet ezel dir.
hitet (hitjeti) - kati evmek
postila (postelja) - dušek
litat - yurek surme dir
neovsivistit (onesvijestiti) - bayilmak
sid (sjedi!) - otur
briza - ak agac
lješnik - findik
žlib - oluk
tisto - hamur
medvid - ayu
izdetna (zdjetna, noseća) - kebe kari
iždiribe - tayi
lipota. I lipoto, s tobome milo činim odprvo
dvi - Bir, iki, uc - jedno, idvi hem i tri; Dahi idvi istotine - iki yuz
izdila (zdjela) -'sahan
livo - sol.

SUMMARY

About Makbuli—arif s or Potur-shahidija's Turkish—Bosnian vocabulary has been written several times. By this author has been published an article on this vocabulary in Gazi Husrevbey's Annals, book V—VI, p. 145-164. In the paper the author deals with the vocabulary on the basis of it's photocopy by Macbuli-arif, now in the possession of the University library in Upsala. A copy of this photocopy possesses also Gazi Husrevbey's Library in Sarajevo.